



SKOLEMONITOR DEBATINDLÆG
den 29. august 2022

Debat:
**Digitale læremidlers
rullende fortov fører os
til discountskolen**

*Af Stig Toke Gissel, docent og leder af Læremiddel.dk,
og Thomas Illum Hansen, forskningschef, leder af
Center for Anvendt Skoleforskning,
UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole*

DEBAT:

Digitale læremidlers rullende fortov fører os til discountskolen

Stordriftsfordele ved køb af digitale læremidler giver rabatter, men har også konsekvenser. Forskning viser tegn på, at læreren overlader kontrollen over undervisningens forløb og indhold til læremidlet, skriver Nationalt Videncenter for Læremidler.

Af Stig Toke Gissel, docent og leder af Læremiddel.dk, og Thomas Illum Hansen, forskningschef, leder af Center for Anvendt Skoleforskning, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole

7. klasse skal have historie. Læreren peger eleverne hen til et undervisningsforløb om Reformationen på en digital fagportal, som skolen abonnerer på. Eleverne går i gang med forløbets faglige tekster og aktiviteter, mens læreren primært yder teknisk support.

Sådan kunne en lektion se ud for mange elever i de danske skoler for tiden. I vores forskning ser vi tegn på, at læreren overlader kontrollen over undervisningens forløb og indhold til læremidlet. Udtrykt med den danske professor emeritus og forsker i matematikundervisning, Mogens Niss' ord: Læreren stiller sig på et rullende fortov og lader sig og sine elever føre med.

I Danmark har vi et frit marked for læremidler, dvs. grundbøger, digitale fag-portaler eller f.eks. redskaber, der bruges med læring som mål. Læremiddelproducenterne kan udgive, hvad de lyster, og lærerne kan bruge de læremidler, de finder bedst, på de måder, som de finder hensigtsmæssige.

Folkeskolen har desuden en officiel læreplan, der styrer på formål og mål, men ikke på metode og indhold. Disse forhold gør, at både læremiddelproducenter og lærere har en stor grad af autonomi i forhold til at fortolke, hvordan et givet fag skal se ud i konkret undervisning. Men er læreren nu også så fri til at bestemme, hvad der skal foregå i klassen? Hvad er det for en palet af læremidler, der står til lærerens disposition – og hvad vælger lærerne at anvende?

Supertankernes opblomstring

I international sammenhæng er danske lærere frontløbere i forhold til digitalisering af undervisningen. Ikke mindst i kraft af den statslige støtteordning (2012-17), hvor skolerne kunne få dækket halvdelen af udgifterne til indkøb af digitale læremidler.

Ordnningen gjorde, at en relativt ny, digital udbyder som Clio Online kunne opbygge en digital fagportal, som dækker alle grundskolens fag og alle klassetrin. Gyldendal gjorde det samme. En af intentionerne med støtteordningen var at fostre nye, innovative former for digitale læremidler. Men vi fik altså primært disse undervisningssupertankere, hvor alle fag og alt indhold puttes ind i samme skabelon.

Forlaget Alinea, som sammen med Gyldendal dominerede markedet for analoge læremidler, forsøgte sig med en anden strategi end en stor, digital fagportal: Alinea tilbød digitale læremidler, der var designet til den didaktiske funktion, de skulle understøtte. Det kastede innovative bud på læremidler af sig, men det digitale læremiddelmarked var ikke egnet til innovative løsninger, da det er styret af et ønske om fordele ved stordrift. Nu har Alinea skiftet kurs og lavet deres eget bud på en fagportal. **Desuden har Alinea netop opkøbt Clio Online.**

Så vi har nu tre altdækkende fagportaler i Danmark, hvor langt de fleste skoler abonnerer på en af dem. Tre lange rullende fortøve, hvoraf de to måske samler sig til et, der kører gennem det danske læremiddellandskab.

Stordrift giver rabatter og konsekvenser

Vi har i Nationalt Videncenter for Læremidler, Læremiddel.dk, gennemført undersøgelser af både brugen af læremidler og læremidlernes karakteristika. En slående forskel på de digitale fagportaler og et analogt undervisningssystem er, at fagportalernes lærervejledninger er minimale.

Lærervejledningen er ellers producentens mulighed for at invitere læreren til fagprofessionel refleksion og udvikling, og lærerens mulighed for at stifte bekendtskab med ny teori og den forskning, som ligger til grund for læremidlet, hvis det altså overhovedet er forskningsbaseret. Lærervejledningen til et forløb på en digital fagportal minder mere om en brugsanvisning end en opkvalificerende tekst.

Men fagportalene er også i høj grad designet, så eleverne kan være relativt selvkørende. Lærervejledningen klæder ikke læreren på til at støtte eleverne og bidrager ikke til et fagligt overskud hos læreren. I de tilfælde kan vi med den franske læremiddelforsker Remillards ord tale om læremidler, der taler gennem læreren, i stedet for læremidler, der taler til læreren som fagprofessionel. Læreren overlader styringen af undervisningen til læremidlet. Fortøvet ruller.

Efter den ændrede arbejdstidsaftale for lærerne (2014) er der mindre forberedelsestid og dermed ikke tid til at reflektere over lange lærervejledninger. Men en anden faktor spiller sandsynligvis også ind. En survey-undersøgelse gennemført af Styrelsen for It og Læring sidste år viste, at digitale læremidler typisk indkøbes centralt i kommunerne, mens de analoge købes lokalt, altså på skoleniveau. Grunden er, at kommunerne kan forhandle samle-rabatter med forlagene.

Konsekvensen er, at lærerne ikke får direkte indflydelse på, hvilket læremiddel de har til rådighed. 36 procent af lærerne i førnævnte undersøgelse oplever, at de har ringe eller ingen indflydelse på udvælgelsen af digitale læremidler.

Hvis læreren skal spille en aktiv rolle i forhold til at tilpasse læremidlet til sin lokale kontekst og egne forestillinger om den gode undervisning, så skal læreren for hvert forløb vælge til og fra og supplere.

Men hvis læreren ikke kan være sikker på at have adgang til et undervisningsforløb næste skoleår, er det måske ikke besværet værd for læreren at udføre dette forberedende ekstraarbejde. Så er det fristende at lade sig føre med af det bekvemmelige rullende fortov.

Denne situation forklarer måske også, at vi ikke ser, at lærervejledningerne på fagportalerne udtrykker et tydeligt syn på det fag, forløbet henvender sig til. Læremidlet skal jo bruges af fagprofessionelle, som ofte ikke selv har valgt det til. Så portalerne præsenterer neutrale bud på undervisningen, som ingen kan slå sig på. Læreren har et stort udvalg til rådighed på fagportalen, men det kan måske være svært at se en reel forskel på valgmulighederne. One size fits all.

Margueritruten fremfor fortovet

Men vores undersøgelser viser en tendens, som måske er lærernes modsvar på situationen: Lærerne bruger i vidt omfang ressourcer fundet på nettet, og undervisningsmaterialer stillet gratis til rådighed af andre. Det kan være udfyldningsopgaver eller lukkede spørgsmål til en ungdomsroman, dvs. materialer, der præsenterer indhold eller aktiviteter, men ikke så meget andet.

Disse materialer er ofte ikke gennemarbejdede og hjælper ikke med at løse de vigtigste opgaver for læreren i undervisningen, f.eks. bud på hvordan undervisningen skal organiseres og tilpasses den enkelte elev.

Denne tendens er desværre ikke ny. Før var det kopiark, som hver enkelt lærer havde samlet sammen i mapper. De giver læreren også mulighed for at vælge, men kvaliteten lader som regel en del tilbage at ønske.

I Læremiddel.dk arbejder vi aktuelt på at udvikle et format for lærervejledning til forløb på digitale fagportaler, som indeholder det lærerne er interesserede i, og i formater, som passer til lærernes situation. Vi ønsker, at lærerne, hvis de vil, kan indgå i en faglig dialog med læremiddelforfatterne gennem vejledningen. At læreren en gang imellem kan tage imod invitationen til at tage Margueritruten i stedet for det rullende fortov.

LÆRE
MIDDEL
○DK

Skolemonitor